

Demontáž a očista bezpečnostních struktur

Počátek roku 1990 z pohledu federálního ministerstva vnitra

PAVEL ŽÁČEK

V prvních měsících roku 1990 se ve vedení federálního ministerstva vnitra střetlo několik koncepčních pohledů na to, jak řešit totalitní minulost a praxi bezpečnostních resortů, jak s nimi nakládat v období před prvními svobodnými volbami, případně jak využít ve svůj prospěch některých jejich mocenských nuancí. Přístup prvního nekomunistického federálního ministra vnitra JUDr. Richarda Sachera, vize reaktivovaných příslušníků Sboru národní bezpečnosti či dokonce Státní bezpečnosti a jejich politických spojenců z řad exkomunistů a zájmy normalizačního aparátu, to vše dohromady málem vedlo až ke zpochybnění polistopadového demokratizačního procesu.¹

Prvním editovaným dokumentem vybraným z dosud nezpracovaných fondů uložených v Archivu bezpečnostních složek je materiál *Zaměření činnosti resortu FMV a jeho složek v období vlády národního porozumění*, předložený ministrem vnitra Richardem Sacherem federální vládě ČSSR jako základní koncept, na jehož podkladě měly být realizovány zásadní systémové změny jeho resortu.

Druhým dokumentem je elaborát s názvem *Stručná studie podmínek pro realizaci nové koncepce činnosti Státní bezpečnosti* z pera dlouholetého příslušníka Státní bezpečnosti a konzultanta kanceláře ministra vnitra ČSSR mj. Ing. Josefa Kuraciny, který ze svého specifického pohledu požadoval zachování dosavadní politické policie, i když pod jiným názvem. Za možnost editovat tento zajímavý materiál děkuji panu Richardu Sacherovi, který jej zároveň předal k uložení do Archivu bezpečnostních složek.

Třetí a čtvrtý dokument zformuloval reaktivovaný příslušník Hlavní

správy rozvědky plk. Zdeněk Jodas, alias „Juran“, jenž na základě své zkušenosti s mocenským aparátem totalitního státu načrtl možnou cestu, jak destruovat zbytky aparátu politické policie v rámci federálního ministerstva vnitra (*Memorandum A*) a také jak přeměnit I. správu SNB ve standardní ofenzivní zpravodajskou službu kontrolovanou a řízenou demokratickým státem (*Memorandum B*).

Pátý dokument dokládá zájem reaktivovaných příslušníků SNB ve vedení federálního ministerstva vnitra o tzv. státobezpečnostní bázi bývalých kádrových příslušníků (BKP), na něž zprvu byla ponejvíce orientována personální politika útvarů Sboru národní bezpečnosti i federálního ministerstva vnitra.

Šestý dokument prezentuje informační výstup odborné komise federálního ministerstva vnitra, orgánu s rozsáhlou pravomocí, který se stal katalyzátorem konfliktu mezi ministrem vnitra a exkomunisty ve vedení resortu i nově zřízených útvarů FMV

a jejich politickými spojenci nejenom ve federálním parlamentu ČSFR. Zde je nutno připomenout, že právě členové odborné komise v tomto dokumentu vlastně poprvé poměrně dvojsečně upozornili na archiválie z proveniencí Státní bezpečnosti v rukou federálního ministerstva vnitra, jimiž lze dokumentovat činnost totalitního režimu. *S těmito materiály se zatím nepracuje a v politickém boji nejsou proto zatím využívány.*

Posledním, sedmým dokumentem je nedatovaný elaborát sepsaný I. náměstkem ministra vnitra JUDr. Ivanem Průšou, v němž reflektoval několikaměsíční zkušenost z vedení bezpečnostního kolosu – federálního ministerstva vnitra.

I když zdaleka nejde o veškerou dokumentaci odhalující proces dekomunizace bezpečnostních složek po pádu komunistického totalitního režimu, mohou prezentované materiály přispět k poznání demontáže někdejších mocenských opor v první polovině roku 1990.

Mjr. Ing. Josef Kuracina (foto z roku 1973)

Foto: ABS

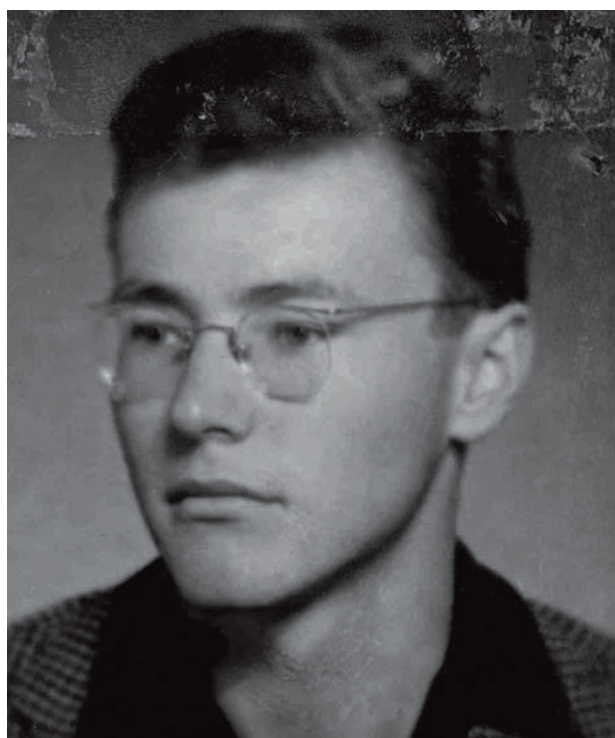
JUDr. Ivan Průša

Foto: ABS

Plk. RSDr. Andrej Sámel (foto z roku 1964)

Foto: ABS

Plk. Jaroslav Procházka (foto z roku 1963)

Foto: ABS

Dokument č. 1²

1990, 10. ledna - Praha. Podklad pro schůzi předsednictva vlády Československé socialistické republiky k projednání bodu „Činnost resortu federálního ministerstva vnitra a jeho složek v období vlády národního porozumění“, výtisk č. 45, č. j. OV-35/OST-90

[...]³

Příloha II

Zaměření činnosti resortu FMV a jeho složek v období vlády národního porozumění

Účelem tohoto materiálu je v souladu s příslušnými právními předpisy (§ 41 zákona č. 194/1988 Sb., o působnosti federálních ústředních orgánů státní správy) předložit vládě ČSSR návrh bezpečnostní politiky a celkové činnosti resortu FMV v období vlády národního porozumění.

Materiál vychází ze současného ústavního a zákonného stavu v oblasti vnitřního pořádku a bezpečnosti státu a z hlavních zásad programu federální vlády na tomto úseku.

Resort FMV vychází ze zásady, že jeho činnost musí být úzce spjata se základy současného demokratického režimu, mezinárodními závazky, jimiž je ČSSR vázána, především v oblasti lidských práv, jakož i z koncepce právního státu.

Materiál přihlíží k dosavadním negativním zkušenostem společnosti spojeným s činností složek resortu FMV i z odpovídajících požadavků veřejnosti na kontrolu těchto složek a informovanost o jejich činnosti.

I.

Z hlediska negativních zkušeností spojených s dosavadním totalitním režimem je nejpřednějším úkolem resortu důsledně ukončit činnost represivních složek Státní bezpečnosti na úseku vnitřního politického zpravodajství tak, aby nemohly být zneužity proti občanům a aby bylo vyloučeno znepokojení veřejnosti z jejich další činnosti. Z těchto důvodů se vedení resortu rozhodlo jmenovat náčelníky krajských a okresních správ SNB zejména z příslušníků působících ve složce Veřejné bezpečnosti; dále ustavit prověřkové komise, které předloží příslušným náčelníkům návrhy na řešení služebního poměru příslušníků Státní bezpečnosti dosud působících v uvedených útvarech.

Současně budou vytvořeny na příslušných úrovních výstavby bezpečnostního aparátu občanské (laické) komise složené ze zástupců veřejnosti, občanského fóra a politických sil, které budou spolupracovat s příslušným náčelníkem na řešení aktuálních úkolů výkonu bezpečnostní služby. Komise budou mít charakter kontrolního a iniciativního orgánu.⁴

Resort FMV vytvoří další kontrolní mechanismy, které budou účinně až do svobodných voleb působit vedle legitimní ústavní, zejména parlamentní kontroly těchto složek. Půjde zejména o zřízení odborné komise ministra vnitra ČSSR složené především z bývalých příslušníků bezpečnostních složek, kteří odešli nebo byli nuceni odejít z těchto složek pro své politické názory. Vedle kontrolních funkcí by tato komise měla aktivně přispět k přehodnocení činnosti bezpečnostních složek. Zřízení komise se předpokládá na úrovni centrály FMV a krajských zpráv SNB.⁵

V této souvislosti je potřebné zdůraznit, že bezpečnost a ochrana patří k základním funkcím státu a hodnotám demokratické společnosti. Výrazem této zásady je ústavní zakotvení bezpečnostních složek⁶ i jejich chápání jako jednoho z rozhodujících garantů demokratického uspořádání státu.

V zájmu ochrany demokratického zřízení státu a k zabezpečení jeho národních zájmů, obdobně jak je tomu ve vyspělých demokratických státech, je nezbytná existence bezpečnostních složek, které chrání ústavní základy republiky, její suverenitu, ekonomickou stabilitu, vedou boj s terorismem, narkomanií, chrání hranice státu, jakož i další zvláště závažné funkce státu.

K uvedenému účelu je kromě ústavní úpravy potřebné přijmout i nezbytnou zákonnou úpravu postavení a pravomocí těchto složek, která by mimo jiné obsahovala:

- okruh subjektů oprávněných používat zpravodajsko technické prostředky a taxativní stanovení důvodů pro jejich použití,⁷
- zmocnění k vydání směrnic upravujících podrobnosti na daném úseku,
- zásadu, že platnost směrnic, které s ohledem na jejich povahu nelze zveřejnit, podléhá souhlasu ústavního soudu,
- podmínku, že použití zpravodajsko technických prostředků je možné jen se souhlasem územně příslušného prokurátora, případně soudu,

- zásadu, že zpravodajsky získané informace lze použít výlučně k cílům stanoveným v zákoně, jiné použití považovat za trestné,
- zásadu, že kontrolou zpravodajské činnosti je pověřen parlamentní výbor.

II.

Při uplatňování působnosti FMV ve vztahu k útvarům Veřejné bezpečnosti bude třeba zabezpečit kvalitativně novou úroveň úkolů především ve dvou základních oblastech. Jde zejména o vyjádření adekvátní právní úpravy a o výraznější vyjádření koncepce, obsahu bezpečnostní politiky vlády a resortu na úseku jednotlivých služeb Veřejné bezpečnosti. Nový přístup k řízení činnosti těchto útvarů je třeba zabezpečit v úzké součinnosti s ministerstvy vnitřní ČR a SSR, jímž tato oblast řízení v převážném rozsahu přísluší. Tyto okolnosti je potřebné zvažovat i při utváření nové koncepce z hlediska současných podmínek pro mezinárodní spolupráci na tomto úseku spojených zejména se vstupem čs. bezpečnostních složek do INTERPOLU, jakož i ochranou státních hranic, vízovou agendou a cizineckým režimem.

Za aktuální požadavek je třeba rovněž považovat výrazné posílení autority, společenského postavení a poslání pracovníků kriminální služby v čs. veřejnosti. Nezbytné je rovněž důsledné prosazování odbornosti a žádoucího vystupování všech příslušníků Veřejné bezpečnosti na veřejnosti tak, aby působili nejen jako služba státu, ale především služba společnosti a všech občanů.

III.

Kvalitativně nová situace nastává i na řadě dalších úseků v působnosti FMV, především v oblasti bezpečnostní správy. Jde zejména o úsek správy a ochrany státních hranic, hraničních přechodů, správy cestovních dokladů a vstup a pobyt cizinců, které vyžadují komplexní přehodnocení dosavadních přístupů. Tento požadavek v plném rozsahu platí i pro přípravu mezinárodních smluv v působnosti FMV, jejichž obsahové zaměření koresponduje působnosti FMV podle kompetenčního zákona. Opodstatněné je rovněž přijmout opatření na úseku činnosti vojsk MV s tím, že tato vojska budou orientována výlučně na zabezpečení úkolů při ochraně objektů a zařízení důležitých pro obranu státu, na pomoc občanům při živelných pohromách, popřípadě na další úkoly podle rozhodnutí vlády a vedení resortu.

Na nové společenské podmínky je nezbytné reagovat i na dalších svěřených úsecích státní správy, především ve věcech spolčování, státních symbolů, ochrany utajovaných skutečností popřípadě i nově předpokládaných působnostech ve věcech státního občanství.

Za obecné požadavky na všech úsecích výkonu bezpečnostní správy je nezbytné považovat systematické oprošťování těchto činností od nadbytečných administrativních prvků a vytváření předpokladů pro zjednodušení styku s občany a faktické přiblížení bezpečnostní správy občanům. Ve vlastním výkonu bezpečnostní správy je třeba prosadit zásadu, že tuto činnost bude zabezpečovat výhradně FMV, případně jeho útvary, nikoli složka Státní bezpečnosti, jež některé úkoly na tomto úseku, především v oblasti utajovaných skutečností, dosud zajišťovala.⁸ Jakékoli spojení vlastního výkonu bezpečnostní správy se složkou zabezpečující zpravodajskou činnost je nadále třeba považovat za nepřijatelné.

V minulosti se FMV podílelo na organizačně technickém zabezpečení voleb do zastupitelských sborů. Bude-li tato praxe zachována, budou vytvořeny všechny předpoklady k tomu, aby úkoly na tomto úseku byly v souladu s demokratizačním procesem probíhajícím ve společnosti.

IV.

Nové pojetí postavení FMV a bezpečnostních složek a zaměření jejich základních úkolů musí vycházet z:

- chápání místa a úlohy Bezpečnosti jako služby občanům, lidu a celé společnosti, které musí najít odpovídající výraz v nové právní úpravě,

- aplikace nejnovějších vědeckých poznatků a využívání moderních technických prostředků s cílem zvýšit efektivnost bezpečnostní práce,
- zvýšení náročnosti při výběru a přijímání nových příslušníků Bezpečnosti s důrazem na morální kvalitu, občanskou bezúhonnost a odbornost,
- trvalého zvyšování úrovně odbornosti a právní kultury příslušníků Bezpečnosti, formování jejich právního a odborně bezpečnostního vzdělání jako jednoho ze základních předpokladů právních jistot občanů,
- vyloučení politické činnosti v rámci resortu FMV a bezpečnostních složek,⁹
- posílení sociální a právní jistoty příslušníků Bezpečnosti i s přihlédnutím k tomu, že jejich služba je spojena i s ohrožením života a zdraví,

- zabezpečení širší informovanosti veřejnosti o skutečné podstatě, smyslu a výsledcích práce Bezpečnosti.

Takto vymezené poslání Bezpečnosti a jejich základních úkolů je zapotřebí dopracovat na podmínky jednotlivých útvarů. Naznačené přístupy současně povedou i k podstatnému snížení nákladů na Bezpečnost vynakládaných ze státního rozpočtu.

V.

Aktuálními úkoly v oblasti kádrové práce a sociálního zabezpečení pro nejbližší období jsou zejména:

- očistit SNB, PS a vojska MV od osob, které se společensky zdiskreditovaly zneužíváním svého postavení k nezákonnému obohacování, k získání neúměrných osobních výhod, případně se dopustily jiného amorálního jednání se zjištěným úmyslem,
- nalézt vhodná služební zařazení příslušníků, kteří je ztratili v důsledku utlumení nebo zastavení některých bezpečnostních činností; v případě jejich odchodu z resortu FMV jim poskytovat účinnou pomoc při získání nového zaměstnání;¹⁰ přitom je orientovat cestou národních výborů i na provozování soukromých živností,
- potvrdit platnost stávajícího nebo vypracovat návrh nového sociálního zabezpečení příslušníků SNB, PS a vojsk MV, jejichž další působení v těchto složkách nebude shledáno žádoucí nebo kteří požádají o propuštění ze služebního poměru,
- umožnit návrat do činné služby v SNB, PS a vojskách MV všem příslušníkům, kteří museli v minulých letech z těchto bezpečnostních složek odejít pro své politické názory nebo politickou příslušnost, jestliže o to požádají a budou k výkonu služby v bezpečnostním aparátu způsobilí zdravotně, občansky a odborně,
- stanovit nové zásady přijímání uchazečů o službu v bezpečnostních složkách; důraz klást na občanskou bezúhonnost, schopnosti a zdravotní stav uchazečů,
- přijmout opatření k postupnému odstranění nivelizace v odměňování s cílem motivovat příslušníky k aktivnímu plnění služebních úkolů a zvyšování vlastní odborné způsobilosti; do kádrových rezerv a služebních funkcí vybírat příslušníky podle úrovně jejich pracovních výkonů, jejich vzdělání, autority v kolektivu a celkového občanského profilu,
- navrhnout společenská a sociální opatření směřující ke zvýšení prestiže služby v bezpečnostních složkách, jakož i právní záruky znemožňující případné perzekvování jejich příslušníků za výkon služby prováděný na základě rozkazu a v mezích zákona.

VI.

K zabezpečení politiky vlády národního porozumění se navrhuje přijmout tato opatření:

1. pozastavit činnost útvarů Státní bezpečnosti na úseku vnitřního politického zpravodajství na všech úrovních organizační výstavby SNB,¹¹
2. vytvořit komise občanské (laické) veřejnosti,
3. vytvořit odborné komise,
4. stanovit novou koncepci působení zpravodajských a dalších bezpečnostních složek na ochranu ústavních základů a demokratického režimu republiky,¹²
5. zabezpečit záměry dalšího postupu resortu FMV a bezpečnostních složek na ostatních úsecích činnosti, zejména v oblasti kádrové a sociální politiky.

Archiv bezpečnostních složek, f. 31/3, inv. j. 31. Strojopis, 8 s.

Dokument č. 2

1990, 15. ledna - Praha. Stručná studie podmínek pro realizaci nové koncepce činnosti Státní bezpečnosti, zpracovaná mjr. Ing. Josefem Kuracinou¹³

Výchozí premisa

Minulé období budování a realizace základních funkcí bezpečnosti při ochraně státní suverenity a vnitřního pořádku bylo koncipováno řadou vnitřních i mezinárodních podmínek. Z hlediska vnějších podmínek byla koncepce ovlivněna rozdělením světa na dva bloky, které dále ovlivnily a společně se podílely na období tzv. studené války. Tato základní determinanta ovlivňovala vnitřní politický sys-

tém nejen z hlediska politického uspořádání, ale i z hlediska jeho udržení a zajištění realizací bezpečnostní politiky, která byla určována jedinou vládnoucí stranou. Neexistence pluralitního systému následně vyústila k takové organizační struktuře bezpečnostního aparátu, který zahrnoval pod pojem ochrany státní suverenity a vnitřního pořádku i činnosti a funkce narušující podstatu demokracie a to i v rozporu se samotným politickým programem komunistické strany Československa v oblasti svobody, lidských práv atd.¹⁴ Paradoxem této situace bylo, že naopak místo paralizování [sic!] nepřátel narušujících státní suverenitu a bezpečnost státu postupně docházelo k vytváření silných tendencí a sil ohrožujících systém vlády jedné strany a nikoli státní suverenity. Situace postupně vedla i k narušování morální integrity příslušníků neboť řada z nich si začala uvědomovat, že některá opatření jsou v rozporu s mravním chápáním „dobra a zla“.

Při zpracovávání nové koncepce práce při ochraně státní suverenity a ústavních práv občanů je nezbytné analyzovat všechny příčinné souvislosti mezi minulostí a současnou doposud nejednoznačně vyjasněnou situací a predikci základních determinujících prvků utvářející základnu společnosti a v ní i pravděpodobné místo, postavení a funkčnost bezpečnostního aparátu. Z těchto důvodů je především nezbytné vycházet ze základních obecných vztahů, které nelze opomíjet, a to zejména z důvodů poučení se z chyb minulosti, nezavrňovat věci pozitivní, realizovat to, co být realizováno nemohlo (INTERPOL atd.).

1. Vztah ústavy k činnosti bezpečnostních orgánů (StB)

Především je nutné pečlivě analyzovat, kdy byl ústavní zákon respektován, kdy nebyl a co bylo příčinou, proč takové stavy vznikaly, respektivně ve kterých fázích činnosti byla tato činnost v rozporu se zásadami demokratického a právního státu. Pochopení těchto rozporů bude mít významný podíl na tvorbě mechanismů kontrolních a funkčních činností bezpečnosti. Pravděpodobně bude muset dojít k některým kompromisům neboť v této problematice se vyskytnou problémy konspirace na straně jedné a na straně druhé kontrola činnosti orgánů bezpečnosti. Závažným problémem bude i protichůdnost cílů v oblasti prevence a profylaktické činnosti tak, aby podmínky ze kterých prevence a profylaktická činnost vychází byly v souladu se zákonem.¹⁵ (Chceme-li předcházet používání represivních nástrojů a nahradit je preventivní činností jako jednu z významných forem k posílení autority a prestiže SNB, pak k preventivní činnosti musíme mít souhrn hodnotných zpravodajských informací. Tyto informace se však zpravidla dají získat mnohdy pouze za použití agenturně technických prostředků.) To jsou pouze namátkou vybrané příklady, které budou muset být respektovány, dávány do vzájemných vztahů a následně přijímat řešení. Jisté je již dnes, že přijímaný kompromis bude podřízen k nejvýše stanovené prioritě, tj. nové ústavě,¹⁶ ve které se bude muset vytvořit prostor pro nezbytně nutnou činnost orgánů SNB v oblasti zpravodajské činnosti s následným zpracováním nových interních směrnic taxativně tuto činnost upravujících.

2. Vztah demokracie k trestné činnosti

Aniž bychom chtěli obhajovat racionálnost organizačního začlenění bezpečnosti do mechanismu společnosti, je potřebné si v těchto souvislostech uvědomit, že někteří občané s nižším stupněm společenského a právního vědomí mohou postupně prostor demokracie začít zneužívat k páchání protispolečenské činnosti s menší nebo větší nebezpečností. Otevření se světu může být proto zneužito k rozsáhlejšímu páchání organizovaného zločinu našimi občany, ale i pronikáním organizovaného zločinu ze zahraničí (viz poznatky čl. rozvědky¹⁷).

Je nutné si uvědomit strategickou polohu ČSSR jako výhodné tranzitní teritorium pro pašování drog a následně i k rozšíření tzv. tvrdých drog i v ČSSR s následným pravděpodobným pácháním jiné trestné činnosti. V tomto směru bude nutné navázat na zkušenosti západních kolegů při potírání tohoto druhu trestné činnosti. Zkušenosti v tomto směru máme minimální. Je nutné si i uvědomit, že jde na jedné straně o velmi nebezpečnou protispolečenskou činnost a na straně druhé, že boj proti ní vyžaduje kvalitní technickou, agenturní a organizační připravenost.

Pravděpodobně budou vznikat i krajně levicové, anarchistické a teroristické organizace se silnou snahou o internacionalizaci. Bývalá tzv. „opozice“ bude nahrazena organizacemi s destruktivními protidemokratickými tendencemi.

V těchto souvislostech nelze opomíjet ani výskyt nacionalistických krajně šovinistických prvků, které budou vyvolávat napětí mezi obyvatelstvem, což zpětně může vytvářet podmínky pro zneužívání těchto situací pro krajně levicové nebo pravicové seskupení narušující tradice a skutečnou československou demokracii.

Otevřené možnosti soukromého podnikání a ekonomické otevření může vytvářet podmínky pro únik, přírodního bohatství, patentů a vynálezů do zahraničí bez zisků pro rozvoj naší společnosti (průmyslová špionáž).

V neposlední řadě může s větší pravděpodobností docházet k narušování státní suverenity a samostatnosti ČSSR pronikáním cizích zpravodajských služeb. Nelze vyloučit, že k efektivnějšímu pronikání budou zneužívány [sic] i občané socialistických států. V těchto příčinných souvislostech je nutné si uvědomit, že současné procesy ve světě tendují k jakési internacionalizaci humanistických a mírových vztahů, avšak na druhé straně lze pozorovat i posilování a zvýrazňování „separatistických tendencí“, které mají hluboké kořeny v národní identitě, svébytnosti a samostatnosti národů a v národní hrdosti. Tyto pozitivní prvky musí být proto chráněny proti cizímu informačnímu nebo právnímu či dokonce fyzickému narušování.

3. Konkrétní vymezení základních okruhů chráněných objektů a funkcí StB

Především je nutné si uvědomit, že podstatná činnost orgánů StB byla soustředěna na vyhledávací činnost, která byla značně rozptýlená vlivem doposud panující nejasnosti co a v jaké intenzitě chránit. Chránilo se všechno a vlastně téměř nic neboť tento přístup vedl ke značnému plýtvání sil a prostředků v oblasti materiálních i lidských hodnot.¹⁸

Bude proto nutné přehodnotit význam chráněných objektů, některé objekty zrušit a stanovit nové na základě skutečného významu pro zajištění státní suverenity a ústavních práv občanů. Současně vyměnit základní funkce a činnosti s následným vymezením organizační struktury.¹⁹ Nelze opět připouštět takové paradoxy, že tam odkud mohlo docházet k největšímu úniku státního tajemství, nebylo přijímáno klasické kontrarozvědčné opatření vůbec. Tento přístup k přehodnocování²⁰ by mohl vést k některým neuváženým vývodům, že je tu reálná možnost z hlediska ušetření tabulkových míst příslušníků operativních součástí, aby tento vývod byl opravdu reálný je nutné vzít v úvahu vývody z analýzy bodu č. 2.

4. Nová struktura orgánů SNB a význam analytiky

Metaforickým přirovnáním lze zpravodajskou činnost orgánů StB srovnat s legální zpravodajskou činností civilních zpravodajů (novinářů) s tím rozdílem, že příslušníci SNB využívají řadu jiných specifických nástrojů k získání těchto zpravodajských informací. Obecně lze konstatovat, že tato činnost je podstatnou činností orgánů StB.²¹ Sběr, shromažďování, třídění a analýza velkého množství informací nebylo zcela doposud efektivně využíváno především mnohdy živelně organizovanou analytickou činností výkonných útvarů SNB²² a zejména také proto, že nebyla využívána výpočetní technika (objektivní důvody).²³ Výpočetní technika byla doposud redukována na technický prostředek bez promyšlených širších analytických souvislostí na operativní výkon. Při realizaci nové organizační struktury nelze proto s ohledem na charakter zpravodajské práce a množství informací abstrahovat od globálního pohledu na informatiku v celé její paralele řízení činnosti SNB, tj. odběr informace (operativní pracovník) - zpracování informace a její analýza a syntéza (analytický útvar) - výstup informace pro řízení (řídící subjekt, orgán, náčelník) - ovlivnění - sběru informace (operativního pracovníka). Neméně významný faktor je, že do oblasti výpočetní techniky v SNB bylo investováno značné množství finančních prostředků včetně deviz (již podstatná část nutná pro vybudování informačních systémů). Z těchto důvodů je nutné při tvorbě nové koncepce činnosti a funkcí vycházet i z tohoto poznání.

5. Počet tabulkových míst a dosavadní kádrový sestav

Tento problém patří mezi nejchoulostivější nejen z hlediska určení počtu tabulek ve srovnání s nově vymezenými chráněnými objekty, ale i z hlediska přidělených finančních limitů a ponechání ve službě skutečných kvalitních odborníků.

Dnes je již zjevné, že mezi příslušníky začal „boj“ o obhájení svých existenčních jistot, a to mnohdy za cenu ztráty své morálky a cti. To vyvolává nebezpečí, že ne každý schopný a morálně zdatný jedinec by musel zůstat sloužit. Při obměně kádrů je nutné si uvědomit, že zpravodajské „řemeslo“ nenaučí žádná škola, ale praxe a skutečně dobrým operativním pracovníkem se stane jen příslušník s talentem (morálně vyspělý a odborně připravený, angličané [sic] říkají, že je to řemeslo urozených). Rovněž tak je potřeba vzít v úvahu, že řada příslušníků pochopila spektrum politických souvislostí, které jednoznačně vymezily službu u SNB pod jedinou „politickou“ podmínkou, že služba ve SNB musí vycházet pouze z hlubokého vlasteneckého citění, soudržnosti s národem a zachovávání demokratických

principů.²⁴ Nerespektování těchto skutečností „podmínek“ by mělo za následek nejen snížení kvality výkonu služby, ale značně by se vyostřilo napětí mezi příslušníky (proto již dnes jsou silné tendence pro založení odborů²⁵ nezávislých na nedílné velitelské pravomoci v praxi obtížně realizovatelné). Řada příslušníků si vybrala zpravodajskou práci ne jako „řemeslo“, ale jako „koníčka“.

6. Název Státní bezpečnost a veřejnost

Není pochyby o tom, že činnost Státní bezpečnosti se natolik zdiskreditovala před veřejností, že již pouhé vyslovení tohoto názvu veřejnost doslova odpuzuje. Bez základních funkcí, které StB plnila se však neobejde žádný stát, důrazně chránící svou státní suverenitu. Bude proto nutné změnit tento název tak, aby již sám vyjadřoval podstatu činnosti a organizační začlenění do mechanismu státní správy demokratického státu (např. Úřad pro ochranu státní suverenity a ústavních práv občanů, rozvědku v rámci tohoto úřadu nazvat: Správa analýzy zahraničních informací a kontrarozvědku nazvat: Správa analýzy vnitřních informací).

Organizace zajištění nové koncepce činnosti Státní bezpečnosti

Z dosud jen stručně vyjádřených podmínek vyplývá, že vytvoření nové koncepce činnosti orgánů StB bude značně náročné a složité a to zejména z hlediska vytvoření kvalitního zpravodajského aparátu v nových společenských podmínkách ze základů, které nelze úplně zrušit. Jde o úkol, který se nevyřeší ze dne na den, pokud má být zajištěna kvalita aparátu, jeho funkční kontinuita a zejména obnovena důvěra veřejnosti. Proto bude pravděpodobně nutné vytvořit neutrální komisi, která objektivně zváží a dá do vzájemných souvislostí všechny důležité skutečnosti s ohledem na nové společensko-politické podmínky ve společnosti a to i s přihlédnutím k jisté prognóze, tak aby byly již od počátku tvořeny základy pro výrazné zlepšení kvality zpravodajských složek a budoucího společenského uspořádání.

Smyslem této stručné studie bylo upozornit na nejdůležitější podmínky a souvislosti, které jsou nejproblematičtější a současně nejdůležitější s cílem respektovat současnou i budoucí realitu.

Zpracoval: konzultant mjr. Ing. Josef Kuracina

[...]ª

Osobní archiv JUDr. Richarda Sachera. Strojopis, 7 s.

Dokument č. 3

1990, 28. ledna - Praha. Memorandum A, zpracované plk. Zdeňkem Jodasem - „Juranem“²⁶

I. Politická realita vyžaduje další rozhodné kroky. Tlak veřejnosti stoupá a bude se dále stupňovat.²⁷ Napětí se bude v souvislosti s předvolební kampaní zvyšovat. Jednotlivci z aparátu budou organizovat aktivní opatření k šíření atmosféry nejistoty a z obav veřejnosti poroste sklon k podléhání i živelní fám o nebezpečnosti aparátu, což k politické stabilitě nepřispěje. Stará svázanost struktur MV s aparátem KSČ zůstává nepochybnou realitou i nadále. Protože není šance vystoupit proti politické realitě otevřeně, budou se odcházející politické síly koncentrovat na každou chybu vedení státu a pracovat s desinformacemi a používat znalosti Stb ke skandalizování nových osobností politického spektra.

V této situaci je třeba na jedné straně hájit lidskou tvář a toleranci lidové revoluce, na druhé straně však v klíčových aparátech projevit tvrdost a nepodléhat naivitě. To platí plně o klíčových složkách Stb.²⁸ Veřejnost musí mít pocit, že vláda má situaci plně v rukou, že nejsou důvody ke strachu, protože aparát Stb je plně neutralizován. Of je třeba přesvědčit, že v etapě do voleb jde především o neutralizaci a že heslo o zrušení Stb je pseudorevoluční a nic zásadního neřeší. Myslím, že se shodujeme v tom, že možnosti masového vystoupení Stb proti vládě rozhodně nehrozí. Hlavní nebezpečí je v akumulovaných informacích (svazky mohou být zapečetěny, informace jsou u jednotlivců), ve stycích s ideově spřízněnou agenturou a vazbách na staré struktury KSČ. To se rozpuštěním neeliminuje.

II. Pod pojmem neutralizace rozumím kombinaci rozhodných řezů a rozkládání struktur.

Do rozhodných řezů zahrnuji zejména, pokud se tak dosud nestalo:

- úplné odzbrojení všech zpravodajských složek,
- rozpuštění správy vnitřního zpravodajství s tím, že pracovníci jsou až na další mimo činnou službu doma, jsou však dosažitelní,²⁹

- odvolání všech náčelníků správ Stb³⁰ s tím, že velení přechází na příslušné náměstky ministra,³¹
- na kontrarozvědčné správě pověřit prozatím velením někoho ze zástupců³² s tím, že bariéru mezi náměstkem a tímto zástupcem vytvoří skupina poradců; zakázat operace proti ZÚ NSR, USA, VB, Francie event. dalších³³ a ponechat a zintenzivnit činnost proti malým ambasádám a cizincům, zejména ze Stř. Východu a Libye,
- zakázat jakékoli sledovací akce bez souhlasu náměstka;³⁴ soustředit se na problematické cizince ze Stř. Východu, ale použít sledovačku i na sledování vyřazených funkcionářů MV; zachytit event. styky, které by mohly vést k protivládním akcím; tím je zaměstnat; i zde odvolat náčelníka a pověřit - lze-li - zástupce,
- zakázat jakékoli akce operativní techniky bez souhlasu náměstka; nejde jen o odposlechy telefonů;³⁵ aparát operativní techniky však nerozbíjet (zvláště výzkumný ústav³⁶),
- zajistit si úplný přehled o konspiračních bytech³⁷ a vyměnit zámky; zabránit tak stykům v konspiračních.

Do rozkládání struktur zahrnují zejména:

- odvoláním náčelníků správ a vznikem komise poradců vytvořit podmínky pro rozklad aparátu; ztráta velitele vždy vede k tomu, že pracovníci ztratí zábrany a začnou se navzájem obviňovat,
- tím se vytvoří i možnost zachytit a registrovat předchozí i současné operace, jejichž materiály již byly zničeny; je známo, že v aparátě se nikdy nic neutajilo a znalosti se přenášely na dost široké okolí,
- rozpad kompaktních struktur správ na soupeřící skupiny; tím vytvářet podmínky pro kádrový rozbor situace s cílem vydělit použitelné pracovníky pro nový aparát.

III. Již v procesu neutralizace musí probíhat příprava k budování nového modelu tajné služby na ochranu ústavy. Základní představa by měla vykrytalizovat do konce března, aby bylo možno v průběhu další etapy - to je demontáže podstatných složek dnešní Stb - vydělovat to, co lze použít i v budoucnosti. Vyjít však z toho, že výstavba nové služby započne až po volbách, bude respektovat všechny politické reality, a to i kádrově.

V etapě neutralizace i demontáže se pokusit určitou část pracovníků vnitřního zpravodajství³⁸ zaměstnat přesunem do kriminální služby³⁹ a hledat i jiné cesty jak oslabit možnou nenávist k novému politickému systému a jejich nepřátelské aktivizaci.

IV. Zahájit ihned aktivní spolupráci s laickou komisí v centru a vyložit zásadní přístup vedení ministerstva. Sdělit hlavně: všichni náčelníci správ Stb jsou odvoláni, jejich pravomoci převzali noví náměstci, kteří pracují se svými poradci; činnost vnitřního politického zpravodajství je zrušena, ostatní je pod kontrolou; probíhá rozbor o sumě informací, aby bylo zabráněno jejich zneužití; na předstávách o nové bezpečnostní službě se pracuje, její výstavba však musí respektovat politické reality a může plně začít až po volbách.

Archiv bezpečnostních složek, f. NMV/C, př. č. 491, č. sl. 1/13. Strojopis, 2 s.

Dokument č. 4

1990, 28. ledna - Praha. Memorandum B, zpracované plk. Zdeňkem Jodasem - „Juranem“

I. Obecná rizika uvedená v memorandu A⁴⁰ platí na 1. správu⁴¹ v diferencované míře sice také (nešlo o represivní aparát), avšak do popředí vystupují rizika specifická, která jsou více spojena se zahraniční a zahraničně obchodní politikou dnešního vedení státu. Každý neúmyslný nebo úmyslný proval, každá informace o fungující agentuře, do informačních kanálů puštěná dezinformace, každá emigrace kádrového příslušníka (na materiální bázi ji nelze vyloučit), prostě vše co lze vyložit jako pokračující práci proti zemím s nimiž hodláme politicky i obchodně spolupracovat, může mít vážné důsledky. Není žádným problémem rozpoutat v době státní návštěvy či před ní protičeskoslovenskou kampaň. Tomu lze čelit jedině tím, že bude k dispozici argument, že práce v zahraničí byla zakázána a že byl proto porušen rozkaz, případně i čs. trestní zákon. Odpovědnost je tedy třeba přesunout na staré vládní a bezpečnostní struktury. Tyto skutečnosti je třeba brát vážně v úvahu i poté, až začne pracovat nová zpravodajská služba. Vše staré je totiž potencionálně nebezpečné.

II. Základním předpokladem pro řešení problémů je jednotná představa o strategických cílech a taktice přístupu. Do cesty se však nesmí plést současné vedení správy⁴² a pravomoc musí v plné míře převzít náměstek ministra.⁴³ Ten má pak možnost delegovat na své poradce právo kontroly nad plnění[m] rozkazů, eventuálně přenést na ně některé své další pravomoci.

III. Strategické cíle:

a. Do voleb složku neutralizovat a během roku ji demontovat. To znamená zejména:

- odzbrojit s argumentací, že nejde o represivní ale zpravodajský aparát
- úplně zastavit operativní činnost v zahraničí i doma
- obrátit pracovní činnost dovnitř vlastního aparátu, zaměstnat ho rozborů, hodnocení, návrhy na řešení
- postupně propouštět, postupovat selektivně, hledat možnosti pro vhodná uplatnění. Uchránit jen malé jádro nejkvalitnějších lidí. Demontáž služby ukončit v podstatě do konce roku 1990.⁴⁴

b. Během tohoto období začít naplňovat nový model služby, která nebude budována na troskách staré, ale vedle ní. To znamená zejména:

- základní rysy nového modelu zpracovat do konce března, aby tak bylo možno posuzovat to, co se dá převzít z minulosti
- při demontáži posuzovat lidi, metody, objekty, agenturu, informační systém z hlediska možností uchovat je pro nový aparát. V maximální míře uchovat sumu informací, v minimální agenturu
- do voleb vybrat několik lidí z aparátu i z býv. pracovníků, izolovat je pokud možno v jiném objektu a pověřit přípravnými úkoly
- zahájit opatrný nábor náležitě orientovaný a politicky vyvážený.

IV. Taktický přístup:

1. fáze:

- vydat rozkaz ministra o odvolání náčelníka správy a jeho zástupců s tím, že vedení 1. správy převírá 1. náměstek ministra
- vydat rozkaz ministra (pokud se tak dosud nestalo) o odzbrojení celé složky
- vydat rozkaz náměstka o zákazu operativní činnosti. Uložit v něm náčelníkům operativních odborů,⁴⁵ aby připravili šifry pro rezidentury, které budou obsahovat tyto zásady: styk s agenturou se až na další zastavuje, konzervovat ji, pokud je možné; rozpracování typů se zastavuje; styková činnost pokračuje, ale nebudeme ji financovat, zprávy předávat tituláři; zákaz operativní činnosti se týká i aktivních opatření;⁴⁶ zaslat vyúčtování agenturního fondu a zákaz výplat z něho;⁴⁷ výjimky schvaluje náměstek ministra. Dále v něm uložit všem náčelníkům odborů: zastavit práci na agentuře k vyslání i typech na vyslání; šifry na rezidentury parafrázuje náměstek, právě tak jako šifry došlé; kurýrní poštu oběma směry předložit poradci, určenému náměstkem; zdůraznit zákaz použít jakékoli informace, které byly nebo jsou získány v souvislosti se zařazením na 1. správě, eventuálně předat je komukoli bez souhlasu vedení ministerstva.

2. fáze

Bezprostředně na tyto rozkazy navázat specifikovanými rozkazy pro jednotlivé úseky tak, aby se celá správa zaměřila dovnitř své problematiky. Heslo: práci jsme zastavili proto, abychom neohrozili svou existenci - je čas na zamyšlení, rozborů a náměty, jak dál. Ve zkratce jde o tyto úkoly:

- přednostně předložit úplnou informaci odboru obrany o závadových signálech. S tím spojit získání informace o agentuře k bývalým pracovníkům, aby nebyl někdo z této agentury použit pro další práci;⁴⁸
- náčelníci operativních odborů předloží zatím stručnou zprávu ke každé zemi, která bude obsahovat: objekty, agentura v ní a k ní, spojení s ní, motivace spolupráce, řídicí orgán venku a doma;
- vedení nelegální rozvědky předloží zatím seznam agentury venku v krycích jménech, její úkol a druh spojení;⁴⁹
- vedení informačního odboru kopie předávaných zpráv za poslední rok a zprávu o nejlépe pokrytých problémech;
- všichni pracovníci budou seznámeni s tím, že se od nich bude požadovat detailní rozbor objektů, agentury, problémů a že mají okamžitě začít na studiu k celé problematice. Podrobné instrukce jak zpracovat dostanou později. Současně ať si ujasňují, co navrhnou k řešení problému naší služby a její budoucnosti.

3. fáze

Souvisí s potřebou mít materiály, které možno hodnotit. Proto závisí na splnění 2. fáze a jejím dalším prohloubení. Půjde zejména o:

- rozbor agentury a kádrů
- vyčleňování lidí a informací, které se rezervují pro další použití
- dopracování nového modelu v několika alternativách pro vládu
- hledání variant použití těch, kteří budou muset odejít
- do konce roku v podstatě ukončit demontáž staré správy.

Archiv bezpečnostních složek, f. NMV/C, př. č. 491, č. sl. 1/14. Strojopis, 2 s.

Dokument č. 5

1990, 7. března - Praha. Informace o výsledcích operativního šetření k bázi bývalých kádrových příslušníků, propuštěných z Hlavní správy rozvědky FMV v letech 1969-1971, č. j. 01/PK-90⁵⁰

1) Celkem bylo prověřeno 59 osob. Jednalo se především o lustraci těch příslušníků, kteří byli, či mají v nejbližší době být reaktivováni do služeb FMV. Dále byly lustrovány osoby, o kterých byly signály, že v minulosti spolupracovaly s Stb.

2) Poznatky, které lustrací byly získány se nacházejí pouze na mikrofiších, neboť vlastní svazky byly zkartovány [sic]. Mikrofiše obsahují pouze základní materiály, jako jsou např. provedení verbovky, hodnocení spolupráce a zakončení spolupráce. Neobsahují konkrétní získané agenturní informace.

3) Lustrací bylo zjištěno, že získané materiály se týkají výhradně TS (tajných spolupracovníků), kteří spolupracovali v první polovině 70. let s výjimkou případu ANALYTIK.⁵¹ Tyto případy byly prakticky všechny postupně vyřazeny jako neperspektivní zejména k bázi BKP.

V jednom případě bylo ověřeno, že šlo o fiktivní verbovku s cílem vykázat činnost příslušného orgánu hotelového useku.

4) Lustrací naopak nebyla prokázána námi ověřená existující agentura řízená do baze BKP. Tuto skutečnost lze doložit našim operativním rozpracováním TS STENA,⁵² který věrohodně potvrdil, že KP bývalé 1. SMV [SNB] s ním operativně jednali ještě koncem listopadu 1989 a koncem února 1990.

V lustraci nejsou rovněž evidovány další osoby důvodně podezřelé ze spolupráce a to ať již s pracovníky 1. SMV či 2. SMV [SNB].

5) Při osobním jednání s pracovníky SEO - náčelníkem RAMBOUSKEM⁵³ a jeho zástupcem NOVÁKEM⁵⁴ bylo zjištěno, že jmenovaní mají jisté možnosti vyhledat poznatky na sledované osoby i jinou cestou než běžnou lustrací. Způsob tohoto vyhledávání nám není znám a bylo nám naznačeno, že je velmi pracný. Tímto způsobem může údajně jít o taková zjištění, zda hledaná osoba byla tajným spolupracovníkem, i když materiály - svazky, byly zničeny.⁵⁵

Závěry:

Na základě získaných zkušeností lze konstatovat, že není možno spolehlivě, formou lustrace, získat věrohodný přehled o zájmových osobách. Tento stav lze zřejmě odvodit ze skutečnosti, že všechny závažné informace byly v posledním období zničeny, včetně mikrofiši a vlastní evidence v lustraci. S odvoláním na bod 5) však doporučujeme, aby v SEO byl proveden hlubší rozbor možností tuto evidenci využívat a to za podmínek, že na toto pracoviště budou přiděleni noví, spolehliví a kvalifikovaní pracovníci.⁵⁶

Zpracoval: pplk. Jaroslav Adam
pplk. Bedřich Rogl⁵⁷

Archiv bezpečnostních složek, f. NMV/C, př. č. 491, č. sl. 1/30. Strojopis, 3 s.

Dokument č. 6

1990, 13. března - Praha. Dopis členů odborné komise federálního ministerstva vnitra určený ministrovům vnitra ČSSR Richardu Sacherovi, č. j. OK-002/1990⁵⁸

Vážený pane ministře,

Vaším rozkazem č. 12/1990 byla zřízena odborná komise ministra vnitra ČSSR jako iniciativní orgán, který byl současně vybaven kontrolní pravomocí. Do její působnosti patří zejména posuzování a předkládání iniciativních návrhů na vytváření nového systému bezpečnosti a ochrany státu.⁵⁹

Odborná komise během svého měsíčního působení zpracovala zejména tyto materiály

- Návrh hlavních úkolů, organizace a početních stavů
 - Zpravodajské služby FMV
 - Úřadu FMV na ochranu ústavy a demokracie
- Návrh na zpracování koncepce čs. bezpečnostního aparátu v nových podmínkách činnosti
- Návrh pracovního plánu vedení ministerstva vnitra ČSSR na období I. pololetí 1990

V současné době pracuje odborná komise na návrhu hlavních úkolů, organizace a početních stavů Úřadoven FMV na ochranu ústavy a demokracie. Souběžně s tím pracuje na analýze práce bývalé Rozvědky a Státní bezpečnosti.

Přes uvedené pracovní vytížení jsou členové komise toho názoru, že komise své hlavní poslání neplní především proto, že neovlivňuje dostatečně vývoj na federálním ministerstvu vnitra tak, aby odpovídal pohybu v celé společnosti.

Velmi nás znepokojuje, že ve federálním ministerstvu vnitra, které bylo hlavním nosným sloupem totalitního režimu se situace nemění náležitým tempem a v potřebné hloubce.

Co je pro současnou situaci ve federálním ministerstvu vnitra typické?

- Na svých místech zůstávají staré funkcionářské kádry v podstatě nedotčeny. Bez personálních změn zůstávají i jejich aparáty.

Pokud byli jednotliví funkcionáři odvoláni, zůstávají dále ve služebním poměru a velmi často docházejí na útvary, které jim byly dříve podřízeny. Odbor mezinárodních styků⁶⁰ dokonce počítá s tím, že část těchto bývalých funkcionářů bude vyslána do zahraničí. Většinou jde o pracovníky, u nichž je jejich odpovědnost za nezákonnosti v uplynulém období nesporná.

- Ve služebním poměru zůstávají bývalí příslušníci Státní bezpečnosti vč. odpovědných náčelníků. Probíhající prověrky nemají jasná kritéria, jejich délku a výsledky nelze předem odhadnout.⁶¹

Podle dostupných informací se tito lidé scházejí mezi sebou a udržují kontakty s bývalými funkcionáři KSČ. Spoléhají se přitom na vedoucí funkcionáře FMV, kteří stále v ministerstvu zůstávají a mnohdy s nimi dokonce dále udržují spojení.

Očista aparátu od lidí zkompromitovaných nezákonnou činností se neprovádí.

Odpovědné útvary (Inspekce ministra, Správa pro personální práci a vzdělávání a Vnitřní a organizační správa⁶²) neprojevují samostatnou iniciativu. Spoléhají se, že celý problém očisty vyřeší probíhající prověrky. Za této situace je vybudování kontrarozvědného aparátu tzn. Úřadu a Úřadoven v nedohlednu. Přitom bezpečnostní situace v zemi naléhavě vyžaduje, aby kontrarozvědný aparát začal co nejdříve plnit svou funkci. Zatím existuje jen torzo znalostí o tom, co se v zemi děje,

- Na celou situaci FMV mají velmi negativní vliv některé jeho centrální útvary. Snaží se budit dojem nepostradatelnosti a vnucují svoji vůli vedení FMV. Ignorují nové funkcionáře, kteří nedávno nastoupili do funkcí ve Zpravodajské službě a v Úřadu a na FSVB.⁶³ Nepomáhají jim, přes jejich hlavy vyžadují informace a sami dávají příkazy podřízenému aparátu, v některých případech se k nim chovají netaktně až urážlivě, což v nepodstatných věcech kompenzují až servilní ochotou. Obdobné postoje mají i k odborné komisi ministra.

V důsledku všech uvedených okolností zůstává FMV výraznou výjimkou ve společenském pohybu v naší zemi. Pohybu vpřed nepomáhá, ale nezřídka jej i brzdí.

FMV má v rukou materiály, kterými lze dokumentovat činnost totalitního režimu. S těmito materiály se zatím nepracuje a v politickém boji nejsou proto zatím využívány. Jde především o materiály odhalující obohacování, korupci, provokace bývalé Státní bezpečnosti, promyšlené akce proti občanským iniciativám včetně snahy o rozdrčení demokratizačního procesu.

V tomto dopise komise pomíjí soubor otázek souvisejících s koordinovanou a koncepční prací vedení FMV, neboť v tomto směru předložila samostatné návrhy.

Chceme zdůraznit, že v celém komplexu otázek, které doporučujeme, aby vedení FMV řešilo, je nutno stanovit pořadí priorit, za které považujeme

- důslednou očistu aparátu především jeho bývalých státobezpečnostních složek
- urychlené provedení prověrek
- urychlené konstituování Úřadu a Úřadoven
- zajištění voleb na úsecích, které budou ministerstvu vnitra svěřeny.

Závěrem Vás, vážený pane ministře, naléhavě žádáme, aby se uskutečnila schůzka vedení FMV s odbornou komisí ministra, na níž Vás chceme podrobně informovat o stavu a blíže ujasnit poslání odborné komise a její vztah k vedení FMV. Přijměte, prosím, naše ujištění, že jsme vedení jedinou snahou pomoci Vám ve Vaší těžké a odpovědné práci.

V Praze dne 13. března 1990

Stanislav Padrůněk⁶⁴
promovaný historik
[...]a
předseda odborné komise
federálního ministra

Členové komise:

Přemysl Holan⁶⁵ [...]a
Pavel Tonhauser⁶⁶ [...]a
Josef Orel⁶⁸ [...]a
Božena Valachová⁷⁰ [...]a
Josef Minx⁷² [...]a
Ladislav Pešek [...]a
Jan Peřina⁷⁵ [...]a
Zdeněk Medek⁷⁷ [...]a
Zd. Zikmundovský⁷⁹ [...]a
Ján Sutor⁸¹ [...]a
Jaroslav Skřivánek⁸³ [...]a
Otto Fišer⁸⁵ [...]a

Zdeněk Jodas [...]a
Jaroslav Andres⁶⁷ [...]a
Miroslav Svoboda⁶⁹ [...]a
Jiří Vojta⁷¹ [...]a
Zdeněk Formánek⁷³ [...]a
Josef Klečka⁷⁴ [...]a
Miroslav Homoláč⁷⁶ [...]a
Oldřich Šebor⁷⁸ [...]a
Jiří Hošek⁸⁰ [...]a
Štefan Martišek⁸² [...]a
Jiří Podlesný⁸⁴ [...]a

Archiv bezpečnostních složek, f. NMV/C, př. č. 491, č. sl. 1/26. Strojopis, 5 s.

Dokument č. 7

1990, před 29. březnem - Praha. Elaborát I. náměstka ministra vnitra ČSFR JUDr. Ivana Průš⁸⁶ „Některé náměty k současné společensko politické situaci, k činnosti státu a jeho orgánů“, bez č. j.

1. Prošli jsme prvou etapou společenských přeměn uchopení se moci. Nyní se (až na ojedinělé výjimky) učíme s touto mocí nakládat. To platí pro všechny ústavní orgány a stát jako celek včetně jeho nejnižších složek.

Je zcela pochopitelné, že úroveň práce a řízení jednotlivých orgánů je různá a závisí především na subjektivní stránce - kvalitě lidí. Je tomu tak především proto, že byla zrušena dřívější politická síla, která systém moci sjednocovala.⁸⁷ To nyní neplatí, ale dosud se nevytvořil dostatečný systém řízení ústavními orgány především proto, že vlády jsou zavaleny množstvím konkrétního rozhodování. Jaké hlavní obecnější problémy se objevují v další vývojové etapě?

a) není stabilizován politický systém (a do voleb⁸⁸ ani nemůže být), který se navíc v obou republikách rozvíjí odlišně. V ČSR poklesla úloha politických stran a vůdčí místo zaujala občanská iniciativa.⁸⁹ V SSR naopak úloha občanské iniciativy klesá a vůdčí místo začínají zaujímat politické strany (ať již staré či nově se formující) či národnostní hnutí,⁹⁰

b) byl zahájen předvolební boj. Projevuje se to naplno jak v parlamentech, kde se poslanci snaží prezentovat vůči budoucím voličům, tak u těch ústavních činitelů, kteří reprezentují politické strany. Věnuje se mnoho času politice a schází čas na práci a řízení konkrétních orgánů,

c) dochází ke značnému rozkmitání sociální struktury, především v místech, což je dáno důsledky dřívější politiky. Je ovšem nutno si to uvědomovat a snažit se koncepčně předcházet možným sociálním otřesům a s nimi spjatými důsledky. I zde je situace v obou republikách rozdílná. V ČSR je ovlivňována zejména ekologickými problémy, problémy příhraničních oblastí kde dochází ke značné hodnotové devastaci působením nákupů cizinců a nesporně i problematikou Moravy, hutního a důlního průmyslu, jejichž pracující představují velké sociální skupiny s pocitem ztráty sociálních jistot.

V SSR je situace podstatně složitější. Dvě velké sociální skupiny dřívější moci - stranický a bezpečnostní aparát, byly zkorumpovány v takové míře, že z nich téměř nic nezůstane. Značný rozsah konverze v těžkém strojírenství způsobuje ztrátu sociální jistoty na středním Slovensku. Vznikají značné národnostně etnické spory. Mezi cikány a ostatními, oživují snahy o iredentu Maďarů a nápravu postavení Ukrajinců. Do toho vstupuje kapitál zahraničních Slováků orientovaný především na soukromé podnikání a získávání nemovitostí s převažující tendencí o oživení myšlenek Slovenského štátu. Vznikají problémy náboženských rozporů (především na východě) mezi pravoslavnými a řeckými katolíky.

Za této situace je každé ústřední rozhodnutí zasahující do kompetencí republik závažnou chybou. Bohužel k tomu často dochází, ať již v oblasti legislativy, či při řízení jednotlivých resortů.

Nelze odhadnout, jaká politická síla se muže chopit otřesené sociální struktury a kam ji povede.

2. Veškerá pozornost a rozhodování vedení je orientována především na centrum (ať již v ekonomice, či v kádrových otázkách). Tím vzniká nejen dojem obcházení republik, ale především stav, kdy dochází ke zcela rozporným procesům v místech.

Centrum moci je nepochybně velmi důležité. Ovšem stabilita státu je v místech, ač již jde o ekonomiku či o výkon státní správy. Zde se budou především odehrávat volby a občané se budou rozhodovat podle svého poznání procesů probíhajících v jejich okolí.

Je proto nezbytné věnovat podstatně větší pozornost národním výborům, politické struktuře, která vzniká v místech, situaci v jednotlivých podnicích.

Ojedinelé návštěvy vysokých státních činitelů v teritoriálních územních celcích mají sice svůj význam, ale nelze je přeceňovat. Je nezbytné vytvořit systém, kdy v jednotlivých oblastech budou koordinovaně jezdit po místech lidé na odpovídající úrovni se schopností vysvětlovat koncepci, aktuální problémy, jednat s novými představiteli národních výborů, s koordinačními centry OF, občanskými komisemi u struktur vnitra.

Větší důraz na místa by se měl projevovat i v hromadných sdělovacích prostředcích orientovaných rovněž převážně na centrum.

3. V současné etapě vývoje se začíná jako rozhodující jevit problém aparátu a to jak na úrovni centra, tak v místech.

Změnili se nositelé moci, všechny orgány mají nové vedení - ministry, náměstky (jichž je někde vskutku abnormální počet). Různá situace je však v řadě resortů na úrovni odborů a dalších struktur. Vycházíme-li se [ze] staré zásady demokracie, že ministři přicházejí a odcházejí a kvalifikovaný aparát zůstává - zde je kořen problému.

Tento aparát je aparátem starých struktur mocensky dosazených. Má samozřejmě různé úrovně. Jsou zde odborníci apolitického charakteru a to zejména v resortech řídicích jednotlivá odvětví.

V „mocenských“ resortech - vnitra, armáda, zahraničí a částečně ve financích a SPK,⁹¹ jsou zde však lidé umístění cíleně pro řízení určité minulé politiky.

V současném období je někde tento aparát vyměněn, jinde setrvává. Stav je takový, že kdyby se vrátili předchůdci, bude to někde nadále perfektně fungovat.

I aparát se samozřejmě mění a diferencuje.

Jsou zde lidé servilní, kteří položili legitimaci,⁹² jsou ochotni 16 hodin denně pracovat a honit své podřízené. Jejich nebezpečím je to, že se bojí upozornit nové vedení na chybné důsledky jejich rozhodnutí a tím se množí chyby.

Jsou zde lidé, kteří vyčkávají. Plní přesně uložené úkoly, sledují pečlivě chybná rozhodnutí, mají taktiku vytrvat, ale zároveň inspirují vzájemné rozpory mezi vedením, či kompetenčními problémy federace - republiky.

Vedoucí představitelé jsou bohužel tak přetížení konkrétními problémy, že těmto otázkám věnují málo času, pokud aparát jakž tak[ž] funguje.

Další nebezpečí v řízení vzniká v tom, že jsou ukládány v nereálných termínech úkoly, jejichž plnění není zcela aktuální či o nichž lze pochybovat, zda mají v současné době smysl.

4. Vztahy federace - republiky.

Některé aspekty již byly zmíněny. Uspěchané řešení některých otázek vyvolalo kompetenční problémy. Jejich nositeli jsou především aparáty tyjící ze starých vztahů, hájící své barikády a nepřihlížející k věcnému řešení problémů.

Tyto vztahy je nutno řešit na úrovni politiků - vedení. Je třeba dohadovat všechny koncepční otázky dalšího vývoje na úrovni vedení FS a národních rad,⁹³ vedení federální a republikových vlád, vedení federálních a republikových ministerstev. V tom je třeba především spatřovat „reálnost“ federace, která dříve neexistovala.

5. Z pohledu vnitra je nutno konstatovat, že naprosto prvořadým a aktuálním problémem je skutečnost, že je zcela paralyzována kontrarozvědná ochrana bezpečnosti státu.

Jaké to má aspekty. Brousí nám zde nejen cizí rozvědky, ale ve stále větší míře terorismus⁹⁴ a mezinárodní organizovaný zločin (Arabové, šedí vlci, evropská drogová mafie a jiné lahůdky).

To je ovšem pouze jeden problém. Druhým je, že bez kontrarozvědky⁹⁵ nemáme informace dostatečné kvality o vnitřních poměrech v místech, o tom, co vzniká a mohlo by ohrožovat stát, ani o tom, kde se stýkají bývalé struktury STB a milicí (víme jen o několika pražských vinárnách) a to již nehovořím o tom, že nemáme dostatečné informace o vazbách na sovětská vojska.⁹⁶ Tento problém je nutné urychleně řešit výstavbou úřadu na ochranu ústavy a demokracie.⁹⁷

Celková problematika priority úkolů resortu vnitra by měla být řešena na úrovni bezpečnostní rady vlády národního porozumění,⁹⁸ v níž by se podílel parlament, vlády republik a generální prokuratura. Zde by měly být stanoveny podmínky, za nichž do stanovení nové zákonné úpravy mohou být novým úřadem užívány prostředky kontrarozvědné techniky a způsoby parlamentního či prokurátorského dozoru nad jejich použitím.

Nelze čekat na zákonnou úpravu, která navíc bude projednávána v době, kdy resort je ve velmi složitém postavení z hlediska důvěry veřejnosti.

Měla by být učiněna i opatření u masmedií, aby nedramatizovaly odposlechy, videokamery a podobné technické prostředky užívané v každém civilizovaném státě. Zavání to trochu ovlivňováním veřejného mínění, ale jinak to zřejmě nelze.

JUDr. Ivan Průša

Archiv bezpečnostních složek, f. NMV/C, př. č. 491, různé písemnosti 1989–1990. Strojopis, 5 s.

- 1 Srovnej ŽÁČEK, Pavel: „Sachergate“: první lustrační aféra. Nesnáze postkomunistické elity (nejen) se svazky Státní bezpečnosti. *Paměť a dějiny*, 2007, č. 1, s. 50-81.
- 2 Veškeré dokumenty jsou zachovány v původním znění včetně chyb a překlepů.
- 3 Dokument včetně návrhu usnesení a *Zaměření činnosti resortu FMV a jeho složek* předložil ministr vnitra ČSSR JUDr. Richard Sacher na základě aktuálních společenských potřeb na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti v období vlády národního porozumění. Příloha č. I obsahovala *Návrh usnesení předsednictva vlády ČSSR*, kterým zaprvé brala na vědomí zaměření činnosti FMV a jím řízených složek v období vlády národního porozumění a zadruhé ukládala ministru vnitra zabezpečit důslednou realizaci opatření obsažených v příloze II.
- 4 Ke komisím zřízeným rozkazem ministra vnitra srovnej <http://www.ustrcr.cz/cs/rfmv90-92>, zejména rozkaz ministra vnitra ČSFR č. 61/1990 k zajištění činnosti občanských komisí.
- 5 Srovnej ŽÁČEK, Pavel: „Sachergate“, s. 52-53.
- 6 Srovnej ŽÁČEK, Pavel: *ŠtB na Slovensku za „normalizácie“*. *Agónia komunistickej moci v zvodkách tajnej polície*. MS SR, Bratislava 2002, s. 22, 36-37.
- 7 K platné úpravě využívání tzv. zpravodajskotechnických úkonů v rámci ministerstva vnitra ČSSR srovnej ŽÁČEK, Pavel: *Přísně tajné. Státní bezpečnost za normalizace. Vybrané směrnice a metodické pokyny politické policie z let 1978-1989*. Votobia, Praha 2001, s. 81-83, 88-90. Celá směrnice je zveřejněna na <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozказы/zpravodajska-technika/rmv18-1980.pdf>.
- 8 Srovnej např. náplň činnosti 8. odboru II. správy SNB in: ŽÁČEK, Pavel: *Hlavní správa kontrarozvědky v dokumentech (1988-89)*. *Securitas Imperii*, 1994, č. 2, s. 198.
- 9 I. náměstek MV ČSSR genpor. Ing. A. Lorenc již 7. 12. 1989 avizoval přehodnocení aktuálních vztahů stranické a služební činnosti v bezpečnostních orgánech; hlavní výbor KSČ na federálním ministerstvu vnitra byl zrušen až rozkazem ministra vnitra ČSSR č. 23 z 27. 12. 1989, politický odbor FMV rozkazem ministra vnitra ČSSR č. 25 z 29. 12. 1989. Srovnej <http://www.ustrcr.cz/cs/rozказы-ministra-vnitra-rok-1989>. Vedení FMV řešilo stejné problémy depolitizace resortu jako federální ministerstvo národní obrany. Srovnej ŽÁČEK, Pavel: *Třídní boj po 17. listopadu 1989 v dokumentech politického aparátu ČSLA. Historie a vojenství*, 2005, č. 1, s. 110.
- 10 Odchod příslušníků ze Sboru národní bezpečnosti byl upraven § 98 zákona č. 100/1970 Sb.
- 11 Srovnej příslušný rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 6 „Opatření na úseku vnitřního zpravodajství“ z 12. 1. 1990 in: ŽÁČEK, Pavel: *Nástroj triedneho štátu. Organizácia ministerstiev vnútra a bezpečnostných zborov 1953-1990*. ÚPN, Bratislava 2005, s. 211-212.
- 12 První výstupy z diskuse o nové koncepci prezentovali ministr vnitra ČSSR JUDr. Richard Sacher, ministr vnitra ČR JUDr. Antonín Hrazdírka a ministr vnitra SSR JUDr. Vladimír Mečiar již 13. 1. 1990 na aktivu náčelníků centrálních útvarů federálního ministerstva vnitra, krajských a okresních správ SNB. ŽÁČEK, Pavel - KOŠICKÝ, Patrik: *Štátna a Verejná bezpečnosť v ponovembrovej politike. Paměť národa*, 2005, č. 3, s. 43-46.
- 13 Mjr. Ing. Josef Kuracina (nar. 26. 5. 1947) byl od 1. 7. 1973 do 30. 6. 1987 příslušníkem S-StB Praha, po stáží v Kanceláři MV ČSSR vedoucím starším referentem specialistou odboru řízení a využití výpočetní techniky Kanceláře MV ČSSR a od 15. 10. 1988 do 15. 2. 1990 konzultantem Kanceláře ministra VOS FMV.
- 14 Ke změně programatiky Komunistické strany Československa viz FIALA, Petr - HOLZER, Jan - MAREŠ, Miroslav - PŠEJA, Pavel: *Komunismus v České republice. Vývojové, systémové a ideové aspekty působení KSČM a dalších komunistických organizací v české politice*. Masarykova univerzita - Mezinárodní politologický ústav, Brno 1999, s. 152-153.
- 15 K preventivní činnosti Státní bezpečnosti srovnej ŽÁČEK, Pavel: *Přísně tajné*, s. 59-66; ŽÁČEK, Pavel: *KGB na cestě ke komunismu. Paměť národa*, 2005, č. 1, s. 42-57.
- 16 K přípravě Ústavy ČSFR srovnej např. ŠÚTOVEC, Milan: *Semióza ako politikum alebo „pomlčková vojna“*. Kalligram, Bratislava 1999.
- 17 K vývoji čs. ofenzivní zpravodajské služby srovnej ŽÁČEK, Pavel: *Poslední reorganizace zahraniční rozvědky. Snižování početních stavů Hlavní správy rozvědky SNB v letech 1988-1990. Securitas Imperii*, 2009, č. 15, s. 205-208; ŽÁČEK, Pavel: *Praha - Vídeň, Vídeň - Praha. Operativní korespondence nelegální rozvědky, 1989-1990. Paměť národa*, 2005, č. 4, s. 33-42.
- 18 K dalším souvislostem a určité reflexi vedoucích funkcionářů policie srovnej návrh reorganizace Státní bezpečnosti in: ŽÁČEK, Pavel: *Hlavní správa kontrarozvědky v dokumentech*, s. 264-268.
- 19 K tomu došlo koncem ledna, resp. v polovině února 1990 v souvislosti se zřízením nástupních útvarů FMV, nahrazujících centrální útvary Státní bezpečnosti. Srovnej ŽÁČEK, Pavel: *V čele ŠtB. Pád režimu v záznamech důstojníka tajnej polície*. ÚPN, Bratislava 2006, s. 238; ŽÁČEK, Pavel: *Nástroj triedneho štátu*, s. 213-216.
- 20 K opatření Statisticko-evidenčního odboru VOS FMV v této oblasti srovnej ŽÁČEK, Pavel: „Sachergate“, s. 55.
- 21 Ke znění příslušných směrnic srovnej ŽÁČEK, Pavel: *Přísně tajné*, s. 10-51.
- 22 K organizované analytické činnosti útvarů Státní bezpečnosti viz ŽÁČEK, Pavel: *ŠtB na Slovensku*, s. 113-140.
- 23 K využití výpočetní techniky viz BENDA, Patrik: *Přehled svazků a spisů vnitřního zpravodajství centrály Státní bezpečnosti v roce 1989*. Sešity 7. ÚDV, Praha 2003, s. LV-LXVI.
- 24 V této souvislosti je zajímavé srovnání služebních přísah příslušníků SNB před rokem 1989 a po něm. Viz BLAŽEK, Petr: *Do posledního dechu. Antologie služebních přísah příslušníků SNB*. In: ČELOVSKÝ, Bořivoj (ed.): *Oči a uši strany. Sedm pohledů do života StB*. Tilia, Šenov u Ostravy 2005, s. 13-28.

- 25 Ke snaze založit samostatné nezávislé odbory příslušníků SNB viz ŽÁČEK, Pavel: *V čele ŠtB*, s. 214-215.
- 26 Plk. JUDr. Zdeněk Jodas, alias „Juran“ (nar. 9. 2. 1925), byl reaktivován a 1. 2. 1990 jmenován zástupcem náčelníka I. správy SNB, 16. 2. 1990 pověřen funkcí zástupce náčelníka zpravodajské správy FMV, kterou vykonával až do 31. 5. 1990.
- 27 Denní situační zprávy FMV určené vedení resortu a vybraným vládním představitelům z ledna a února 1990 dokumentují tlak občanské veřejnosti zaměřený zejména na zrušení Státní bezpečnosti.
- 28 Mezi ústřední útvary Státní bezpečnosti patřily Hlavní správa rozvědky SNB (I. správa SNB), Hlavní správa kontrarozvědky SNB (II. správa SNB) a Hlavní správa vojenské kontrarozvědky (III. správa SNB).
- 29 V souvislosti se vznikem nových zpravodajských útvarů byli příslušníci Státní bezpečnosti zařazeni do tzv. zálohy pro přechodně nezařazené příslušníky SNB. Srovnej kádrové rozkazy MV ČSFR otištěné in: ČELOVSKÝ, Bořivoj: *Slova do větru*. Tilia, Šenov u Ostravy 2006, s. 181-311.
- 30 Pověřený náčelník Hlavní správy rozvědky SNB (I. správa SNB) pplk. PhDr. Vilém Václavěk (nar. 9. 2. 1944), krycím jménem „Kainar“, byl odvolán 31. 1. 1990, náčelník Hlavní správy kontrarozvědky SNB (II. správa SNB) plk. PhDr. Karel Vykypěl (nar. 29. 12. 1943) odvolán 31. 1. 1990, náčelník Správy sledování SNB (IV. správa SNB) plk. JUDr. Václav Mencl (nar. 9. 9. 1940) odvolán 15. 2. 1990, náčelník Správy zpravodajské techniky SNB (VI. správa SNB) plk. JUDr. Milan Šimůnek (nar. 6. 6. 1941) odvolán 4. 2. 1990, náčelník Správy kontrarozvědky SNB v Bratislavě (VII. správa SNB) plk. RSDr. Štefan Homola (nar. 26. 11. 1937) odvolán 9. 2. 1990, náčelník Zvláštní správy SNB (XIII. správa SNB) plk. ing. Ján Klučinec (nar. 20. 2. 1934) odvolán 15. 2. 1990; náčelník Správy vyšetřování StB plk. JUDr. Ondřej Tomko (nar. 22. 12. 1946) byl odvolán již 18. 12. 1989, náčelník Správy pasů a víz SNB plk. RSDr. Miloslav Konrád (nar. 1. 6. 1933) dočasně pověřen výkonem funkce náčelníka Úřadu FMV pro pasovou službu a cizineckou agendu; neodvolání zůstali náčelník Hlavní správy vojenské kontrarozvědky (III. správa SNB) genmjr. Ing. Josef Červáček (nar. 8. 3. 1937), náčelník Správy ochrany stranických a ústavních činitelů SNB plk. RSDr. Milan Dymák (nar. 6. 12. 1942), který byl již 26. 10. 1989 pověřen zastupováním náčelníka V. správy SNB pplk. PhDr. Václava Kiliána (nar. 1. 4. 1946) přeloženého navíc 15. 12. 1989 ke KS SNB Brno, a 1. 2. 1990 ustanoven náčelníkem V. správy SNB, posléze do 31. 10. 1990 ředitelem Úřadu FMV pro ochranu ústavních činitelů a náčelník Správy vývoje automatizace SNB plk. Ing. Zdeněk Kubánek, CSc. (nar. 13. 5. 1937), který ve funkci setrval do 30. 6. 1990.
- 31 Do funkcí po I. náměstkovi MV ČSSR genpor. Ing. Alojži Lorencovi, CSc. (nar. 21. 6. 1939), odvolaném k 21. 12. 1989 a náměstcích plk. Ottovi Sedlákovi (nar. 1. 6. 1933), opustivším 31. 12. 1989 svůj post, a genmjr. Stanislavu Nezvalovi (nar. 3. 7. 1941), odvolaném k 18. 1. 1990, byli k 25. 12. 1989 jmenováni I. náměstek MV ČSSR JUDr. Ivan Průša (nar. 25. 6. 1940) a k 18. 1. 1990 ostatní členové vedení FMV – I. náměstek MV ČSSR plk. JUDr. Viliam Ciklamini (nar. 19. 2. 1932, alias „Čidlinský“), plk. prom. práv. Jaroslav Procházka (nar. 31. 12. 1939, alias „Perner“) a plk. RSDr. Andrej Sámel (nar. 10. 7. 1931). K zodpovědnosti za řízení jednotlivých útvarů FMV a SNB ke konci ledna 1990 viz ŽÁČEK, Pavel: *V čele ŠtB*, s. 230-232.
- 32 Nejprve byl 15. 1. 1990 zařazen do zálohy pro přechodně nezařazené příslušníky zástupce náčelníka II. správy SNB pro vnitřní zpravodajství pplk. Ing. Miroslav Chovanec (nar. 26. 4. 1950), poté 1. 2. 1990 odvolán z funkce náčelníka plk. PhDr. Karel Vykypěl a konečně 4. 2. 1990 odvolání I. zástupce náčelníka pplk. Ing. Vojtěch Zamykal, CSc. (nar. 16. 6. 1946) a zástupce náčelníka pro ekonomické zpravodajství pplk. JUDr. Pavel Dvořák (nar. 25. 11. 1948) a následujícího dne zařazeni do zálohy pro přechodně nezařazené příslušníky SNB. Srovnej
<http://www.ustrcr.cz/cs/ii-sprava-snb-hlavni-sprava-kontrarozvedky-snb#vedeni-sprava>.
- 33 Tento požadavek znamenal faktické ukončení spolupráce se sovětskou Státní bezpečností. Srovnej ŽÁČEK, Pavel: KGB a 17. listopad 1989. Poslední dohoda o československo-sovětské spolupráci v kontrarozvědné oblasti. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, 2010, č. 7, s. 123-148, 188-193.
- 34 Dle čl. 11 platné Směrnice pro sledování a související kontrarozvědná opatření (A-oper-IV-1) schvaloval ministr vnitra ČSSR výhradně sledování příslušníků SNB nebo osob sledovaných tzv. otevřeným sledováním a náměstci pak sledování velvyslanců nebo vyslanců cizích států, příslušníků PS a vojáků vojsk MV. Srovnej
<http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/smernice/sledovani/rmv15-1989.pdf>.
- 35 Dle Směrnice pro používání zpravodajské techniky schvaloval ministr vnitra ČSSR všechny druhy ZTÚ a výhradně jejich použití proti příslušníkům SNB, příslušníkům socialistických států akreditovaných v ČSSR a ve vyhrazených případech (čl. 56), náměstci ZTÚ v ostatních případech stanovených čl. 57. Srovnej
<http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/zpravodajska-technika/rmv18-1980.pdf>.
- 36 Podle organizačního řádu správy zpravodajské techniky SNB užívala VI. správa SNB vůči orgánům státní správy, jiným orgánům a organizacím krycí název Výzkumný ústav FMV; k jeho činnosti v rámci správy srovnej čl. 24 tohoto organizačního řádu. Srovnej http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/orstb71-89/rn_vi_s_snb_8_1989.pdf.
- 37 Z pokynu ministra vnitra R. Sacherera proběhla v termínu od 26. 3. do 31. 5. 1990 mimořádná prověrka realizovaná Inspekcí MV ČSFR, během níž bylo podle závěrečné zprávy z 5. 6. 1990 prověřeno 113 konspiračních bytů II. správy SNB, z toho 46 využívaných po linii boje s vnějším protivníkem (1.-4. odbor), 34 po linii ochrany ekonomiky (5.-8. odbor) a zbytek po linii boje s vnitřním protivníkem (9.-12. odbor).
- 38 Pracovníky vnitřního zpravodajství se rozuměli příslušníci Státní bezpečnosti umístění před 12. 1. 1990 na systematizovaných místech 9.-12. odboru II. správy SNB, 6.-8. oddělení I. odboru XII. správy SNB, II. odborů

- krajských správ StB a příslušných funkcí okresních (obvodních, městských) správ SNB (a jejich nadřizení). Srov. ŽÁČEK, Pavel: *Nástroj triedneho štátu*, s. 211-212. Přehled příslušníků vnitřního zpravodajství II. správy SNB na <http://www.ustrcr.cz/cs/ii-sprava-snb-hlavni-sprava-kontrarozvedky-snb>.
- 39 Kriminální služba v rámci Veřejné bezpečnosti, tj. Federální správy VB a (městských) správ VB. Srovnej <http://www.abscr.cz/cs/seznam-utvaru-verejne-bezpecnosti>.
- 40 Srovnej dokument č. 3.
- 41 Hlavní správa rozvědky SNB nesla krycí název I. správa SNB.
- 42 Kromě pověřeného náčelníka Hlavní správy rozvědky SNB pplk. PhDr. Viléma Václavka, alias „Kainara“, odvolaného 31. 1. 1990, se vedení I. správy SNB skládalo ze zástupce pro politickou rozvědku plk. RSDr. Jana Stehna, CSc., alias „Skořepý“ (nar. 17. 6. 1933), zástupce pro nelegální rozvědku plk. prom. hist. Jindřicha Nekolného (nar. 28. 2. 1933), uvolněného k 31. 12. 1989, a zástupce náčelníka pro vědeckotechnickou rozvědku Ing. Jaroslava Součka, alias „Slavička“ (nar. 17. 9. 1931), uvolněného k 31. 12. 1989. Dne 1. 1. 1990 vedení posílil pplk. prom. filolog Milan Jelínek, alias „Brodský“ (nar. 19. 7. 1944), do 31. 1. 1990 dočasně pověřený výkonem funkce zástupce náčelníka (pro politickou rozvědku). Srovnej <http://www.ustrcr.cz/cs/hlavni-sprava-rozvedky-snb-1sprava>.
- 43 V průběhu ledna a definitivně k 16. 2. 1990 byla nově upravena zodpovědnost za řízení útvarů řízených vedením FMV; oproti předchozímu stavu neřídil I. správu SNB přímo ministr vnitra ČSSR, ale I. náměstek plk. V. Ciklamini.
- 44 Rozkazy ministra vnitra ČSFR ze 17. 10. a 8. 11. 1990 byla zrušena zpravodajská služba FMV a k 1. 11. 1990 zřízen Úřad FMV pro zahraniční styky a informace. KVAPILOVÁ, Iva: Organizační vývoj SNB v 80. letech se zaměřením na jeho veřejnobebezpečnostní složku. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, 2008, č. 6, s. 99-100.
- 45 K navrhovaným změnám v organizaci operativních odborů I. správy SNB srovnej ŽÁČEK, Pavel: *Poslední reorganizace zahraniční rozvědky*, s. 205-206.
- 46 K aktivním opatřením viz <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozказы/1sprava/rozkaz16-1983.pdf>.
- 47 K agendě zvláštních finančních prostředků u I. správy SNB viz <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozказы/1sprava/rozkaz14-1986.pdf>.
- 48 Srovnej dokument č. 5.
- 49 K činnosti nelegální rozvědky v prvních měsících 1990 srovnej ŽÁČEK, Pavel: *Praha - Vídeň, Vídeň - Praha*, s. 33-42.
- 50 Náčelník zpravodajské služby FMV pplk. Přemysl Holan - „Hanousek“ zaslal I. náměstkovi FMV plk. JUDr. V. Ciklaminiemu jeden výtisk *Informace o výsledcích operativního šetření formou lustrace a vytěžení získaných materiálů k basi BKP, propuštěných v letech 1969-1971 z bývalé I. SMV s požadavkem: Po využití prosím o jeho skartování*.
- 51 K případu „Analytik“ srov. reg. č. 10923/351.
- 52 K tajnému spolupracovníkovi I. správy SNB s krycím jménem „Sten“ srov. reg. č. 47865. Viz <http://www.abscr.cz/cs/vyhledavani-archivni-pomucky>.
- 53 K náčelníkovi Statisticko-evidenčního odboru VOS FMV mjr. JUDr. Josefu Rambouskovi (nar. 16. 7. 1951) srovnej ŽÁČEK, Pavel: *„Sachergate“*, s. 54.
- 54 Kpt. JUDr. Jiří Novák (nar. 27. 7. 1950) byl vedoucím starším referentem oddělení registrace svazků a operativního archivu SEO VOS FMV.
- 55 Lustrace v manuální evidenci (evidenčních kartách různých druhů) byla kombinována s lustrací v informačním systému Evidence zájmových osob; v krajním případě se příslušný svazek dal dohledat v dobových registračních protokolech. Srovnej BENDA, Patrik: *Přehled svazků a spisů*, s. VI-XIV.
- 56 K personálním změnám na pracovišti SEO Úřadu FMV pro koordinaci a řízení došlo až koncem roku 1991 v souvislosti s přijetím zákona č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích.
- 57 Vlastním jménem Bedřich Kubeš (nar. 20. 3. 1929).
- 58 Předseda odborné komise FMV Stanislav Padrůněk 14. 3. 1990 zaslal I. náměstkovi ministra plk. JUDr. V. Ciklaminiemu k informaci plně znění dopisu federálnímu ministrovi vnitra ČSSR, který byl zpracován na základě jednání odborné komise federálního ministra vnitra dne 8. 3. 1990. V záhlaví je rukopisná poznámka: *16/3 - na porade p. minister upozornený na záznam*.
- 59 Srovnej ŽÁČEK, Pavel: *„Sachergate“*, s. 53.
- 60 Odbor pro mezinárodní styky Vnitřní a organizační správy FMV.
- 61 K činnosti prověřkových komisí viz <http://www.ustrcr.cz/cs/rfmv90-92#komise>.
- 62 Inspekce ministra vnitra ČSSR, Správa personální práce a vzdělávání FMV a Vnitřní a organizační správa FMV byly útvary v působnosti ministra vnitra ČSSR JUDr. R. Sachera.
- 63 Zpravodajská služba FMV nahradila I. správu SNB, Úřad FMV pro ochranu ústavy a demokracie II. správu SNB, federální správa VB kontinuálně pokračovala. Viz ŽÁČEK, Pavel: *Nástroj triedneho štátu*, s. 214-216.
- 64 Prom. hist. Stanislav Padrůněk (nar. 26. 11. 1923) byl 13. 6. 1945 přijat k ZV SNB Praha, 1. 11. 1947 převeden k útvaru 9600 SNB, 15. 9. 1953 vedoucím tajemníkem HV KSČ, 14. 4. 1955 zatímně náčelníkem zvláštní správy, 1. 7. 1962 náčelníkem Studijní a analytické skupiny MV, 1. 7. 1966 náčelníkem studijního oddělení Vnitřní

- správy MV, 21. 6. 1968 I. náměstkem ministra vnitra (po okupaci vojsky Varšavské smlouvy formálně až do 15. 12. 1968), 15. 12. 1968 zástupcem náčelníka Kriminalistického ústavu VB, 26. 9. 1969 zproštěn výkonu služby, 30. 6. 1970 mu byla odňata hodnost a medaile.
- 65 Přemysl Holan, alias „Hanousek“ (nar. 1931), byl 1. 9. 1955 přijat k I. správě MV, 1. 7. 1963 ustanoven zástupcem náčelníka 5. odboru, 1. 2. 1964 zástupcem náčelníka 3. odboru, 1. 6. 1967 zástupcem náčelníka 6. odboru, 1. 6. 1969 zástupcem náčelníka 2. odboru správy „B“, 1. 8. 1969 starším referentem specialistou zvláštní zálohy I. správy FSZS, 30. 6. 1970 propuštěn. K 1. 2. 1990 přijat do služebního poměru jako náčelník I. správy SNB, 16. 2. 1990 náčelníkem zpravodajské správy FMV, od 1. 6. 1990 náměstkem ředitele ZS FMV.
- 66 Ing. Pavel Tonhauser, alias „Jančar“ (nar. 12. 9. 1937), byl 1. 2. 1990 reaktivován a jmenován zástupcem náčelníka I. správy SNB, od 1. 6. 1990 I. náměstkem ředitele ZS FMV.
- 67 Jaroslav Andres, alias „Anděl“ (nar. 26. 4. 1929).
- 68 Josef Orel, alias „Otáhal“ (nar. 16. 11. 1933).
- 69 Miroslav Svoboda, alias „Sucharda“ (nar. 11. 9. 1932).
- 70 Božena Valachová, alias „Drlíková“ (nar. 5. 2. 1932).
- 71 Jiří Vojta, alias „Voborník“ (nar. 8. 3. 1929).
- 72 Josef Minx, alias „Malena“ (nar. 16. 3. 1928).
- 73 JUDr. Zdeněk Formánek (nar. 24. 2. 1928) byl 1. 12. 1953 přijat ke IV. správě MV, 15. 9. 1962 ustanoven náčelníkem 5. odboru, 1. 1. 1964 náčelníkem 12. odboru kontrarozvědné správy MV, 15. 12. 1964 neplacená činná záloha, 1. 4. 1968 starším referentem 5. odboru I. správy MV, 1. 8. 1968 zástupcem náčelníka HS StB a zároveň náčelníkem II. správy HS StB, 1. 11. 1968 starším referentem 5. odboru I. správy MV (od 1. 6. 1969 2. odboru správy „C“), 31. 3. 1970 propuštěn. K 1. 2. 1990 přijat do služebního poměru jako náčelník II. správy SNB, od 16. 2. 1990 náčelníkem Úřadu FMV pro ochranu ústavy a demokracie, 3. 5. 1990 odvolán a zařazen do zálohy pro přechodně nezařazené, 31. 12. 1990 uvolněn.
- 74 Josef Klečka (nar. 12. 2. 1925) nastoupil 15. 6. 1945 do výcvikového střediska SNB v Kladně, 20. 7. 1945 přemístěn k pohraničním stanicím SNB, 14. 2. 1951 zástupcem velitele oddělení I. KVNB Ústí nad Labem, 1. 8. 1957 náčelníkem 2. oddělení odboru operativně pátracího a povolovacího SVB Ústí nad Labem, 1. 9. 1966 starším referentem 1. skupiny I. odboru SVB Ústí nad Labem, 31. 12. 1970 propuštěn s hodnocením nevyhovující.
- 75 Jan Peřina (nar. 11. 2. 1928), bývalý náčelník Studijního ústavu MV, byl 15. 1. 1990 reaktivován a ustanoven konzultantem sekretariátu I. náměstka MV ČSSR.
- 76 RSDr. Miroslav Homoláč (nar. 27. 3. 1928) byl 1. 10. 1949 přijat do výcvikového střediska SNB Krnov, 1. 10. 1955 ustanoven zástupcem náčelníka ÚD MV pro VB, 1. 2. 1959 zástupcem náčelníka II. odboru SNZ, po absolvování Vysoké stranické školy při ÚV KSČ od 1. 3. 1965 politickým pracovníkem CÚV KSČ 10 Hlavního výboru KSČ MV, 1. 9. 1967 přemístěn k II. správě HS StB, 1. 1. 1968 náčelník 4. oddělení 4. odboru II. správy, 18. 3. 1968 zvolen tajemníkem a 1. 8. 1968 vedoucím tajemníkem HV KSČ při MV, 1. 6. 1969 technik I. stupně 2. oddělení 1. odboru Výzkumně vývojového střediska automatizace MV ČSSR, 10. 11. 1969 odvelen k výkonu služby na správě pasů a víz MV ČSR, 31. 8. 1970 odňata hodnost a medaile. K 1. 2. 1990 přijat do služebního poměru jako konzultant odborné komise MV ČSSR, 19. 3. 1990 ustanoven zástupcem náčelníka ÚOÚD FMV, 3. 5. 1990 odvolán, 31. 12. 1990 propuštěn.
- 77 Ing. Zdeněk Medek (nar. 25. 4. 1931) byl 1. 11. 1955 přijat na IX. správu MV, 1. 1. 1961 jmenován náčelníkem technického rozvoje Výzkumného ústavu MV, 1. 2. 1964 ustanoven náčelníkem samostatného oddělení technického rozvoje VI. správy MV, 15. 12. 1969 zproštěn výkonu služby, 31. 8. 1970 odňata hodnost a medaile. K 1. 2. 1990 přijat do služebního poměru jako konzultant odborné komise MV ČSSR, 30. 4. 1990 odvolán a zařazen do zálohy pro přechodně nezařazené příslušníky SNB.
- 78 Oldřich Šebor (nar. 1. 6. 1924) byl 1. 1. 1951 ustanoven zástupcem náčelníka Spojovacího odboru MNB (od 1. 10. 1953 MV), 1. 7. 1964 ustanoven náčelníkem VII. správy MV, 1. 4. 1969 starším referentem specialistou vedoucí skupiny řízení Správy spojení MV ČSR, 15. 5. 1969 zproštěn výkonu služby, 31. 10. 1969 odňata hodnost a medaile. K 1. 2. 1990 přijat do služebního poměru jako konzultant MV ČSSR (odborná komise), 1. 4. 1990 přemístěn k ÚOÚD FMV.
- 79 Zdeněk Zikmundovský (nar. 29. 8. 1928) byl 1. 9. 1959 přijat ke III. správě MV, 1. 9. 1961 jmenován ředitelem VUML a posléze tajemníkem HV KSČ; od 1. 5. 1968 zástupcem náčelníka SEO Hlavní správy StB, 31. 10. 1969 odvolán a 31. 12. 1969 propuštěn ze služebního poměru příslušníka SNB. K 1. 2. 1990 přijat do služebního poměru jako konzultant MV ČSSR (odborná komise) a posléze dočasně přijat do ÚOÚD FMV.
- 80 RSDr. Jiří Hošek (nar. 9. 8. 1922) byl 10. 5. 1945 přijat k ŘNB Praha, po působení v odboru BA MV a VB nastoupil 1. 7. 1954 k Vnitřní strážní, po absolvování VŠŠ při ÚV KSČ k 15. 11. 1963 studijním pracovníkem SAS MV, posléze Vnitřní správy MV, od 1. 4. 1968 náčelníkem sekretariátu ministra vnitra, 1. 12. 1968 přemístěn k HS VB, 26. 9. 1969 zproštěn výkonu služby ve FKÚ MV ČSSR, 31. 12. 1970 navíc odňata hodnost a medaile.
- 81 Ján Sutor (nar. 26. 7. 1926) byl 1. 2. 1955 přijat ke správě kádrů MV, 1. 8. 1956 ustanoven referentem KS MV Bratislava, 1. 5. 1958 se stal předsedou CÚV KSS při KS MV Bratislava, 1. 3. 1962 zástupce náčelníka KS MV Bratislava, 1963-1964 jednoroční operativní škola KGB při RM SSSR, 1. 7. 1966 zástupce náčelníka KS SNB Bratislava pro StB a náčelník kontrarozvědného odboru, 1. 11. 1969 zbaven výkonu služby pro nevyjasněnou služební a politickou činnost v roce 1968, 31. 7. 1970 propuštěn s hodnocením nevyhovující. K 1. 2. 1990

- přiját do služebního poměru jako konzultant odborné komise MV ČSSR, 31. 8. 1990 skončení služebního poměru.
- 82 Štefan Martišek (nar. 1925) byl 15. 4. 1954 přijat na KS MV Nitra, 1. 4. 1960 jmenován náčelníkem OO MV Komárno, 1. 4. 1962 náčelníkem II. odboru KS MV Bratislava, posléze zástupcem náčelníka II. odboru, 31. 11. 1970 propuštěn ze služebního poměru příslušníka SNB. K 1. 2. 1990 přijat do služebního poměru jako konzultant MV ČSSR (odborná komise), 31. 8. 1990 poměr ukončen.
- 83 JUDr. Jaroslav Skřivánek (nar. 9. 3. 1933) byl 1. 9. 1950 přijat do SNB (odbor Z, posléze Velitelství StB), 1. 10. 1953 ustanoven na II. správě MV, 1. 3. 1967 jmenován náčelníkem 3. oddělení IV. odboru II. správy HS StB, 20. 5. 1969 odvolen k odboru pasů a víz KS SNB Praha, 1. 10. 1969 zařazen do zálohy pro nadpočetné a 15. 3. 1970 propuštěn ze služebního poměru SNB. K 5. 2. 1990 přijat do služebního poměru a jmenován I. zástupcem náčelníka II. správy SNB, od 16. 2. 1990 Úřadu FMV pro ochranu ústavy a demokracie, 4. 5. 1990 zařazen do zálohy pro přechodně nezařazené, 5. 5. 1990 ředitelem sekce.
- 84 Prom. psych. Jiří Podlesný (nar. 1933) byl 1. 9. 1958 přijat na Správu VB Karlovy Vary, po převodu k Hlavní správě VB do Prahy od 1. 1. 1966 náčelníkem 1. oddělení I. odboru Kriminalistického ústavu VB, k 15. 5. 1970 sesazen z funkce náčelníka 3. oddělení I. odboru KÚ Federální kriminální ústředny FMV a 28. 2. 1971 propuštěn ze služebního poměru příslušníka SNB. K 5. 2. 1990 přijat do služebního poměru a jmenován náčelníkem FS VB, odvolán 30. 9. 1990.
- 85 Otakar Fišer (nar. 21. 10. 1926) byl 19. 6. 1945 přijat k Pohotovostnímu pluku 1 NB, od 1. 3. 1950 operativním zmocněncem KVNB Liberec, 1. 8. 1954 asistentem katedry Ústřední školy MV, 1. 2. 1957 zástupcem náčelníka katedry VB ÚŠ MV FED, 1. 7. 1964 náčelníkem studijní a analytické skupiny Hlavní správy VB Praha, 1. 2. 1966 náčelníkem 1. odboru Kriminalistického ústavu VB, 12. 5. 1970 odvolán z funkce, 31. 5. 1971 propuštěn s hodnocením nevyhovující. K 12. 2. 1990 přijat do služebního poměru SNB jako konzultant sekretariátu I. náměstka MV ČSSR, 1. 6. 1990 přemístěn k ÚOÚD.
- 86 Ivan Průša (nar. 25. 6. 1940) po absolvování základní školy a průmyslové školy hornické a geologické v Příbrami v roce 1958 nastoupil jako důlní technik Uranových dolů v Příbrami, poté coby pyrotechnik ženijního praporu v Chebu (VÚ 8522) vykonal základní vojenskou službu (1959-1961). V důsledku zranění v dolech začal v roce 1964 studovat PF UK v Praze. Z titulu předsedy studentské organizace KSČ se v srpnu 1968 stal delegátem mimořádného XIV., Vysočanského sjezdu. I přes zrušení členství v KSČ (1970) 18 let působil na PF UK jako asistent bez možnosti získat pedagogickou hodnost či kandidaturu věd. V roce 1987 přešel coby odborný pracovník na Ústav státní správy, podílel se na legislativní činnosti, od července 1989 byl poradcem pro legislativu na Úřadu předsednictva vlády ČSSR. V prosinci 1989 se jako poradce M. Čalfy podílel na ustavování vlády ČSSR, posléze byl jmenován vedoucím poradcem předsedy vlády. Od 21. 12. 1989 do 22. 10. 1990 byl I. náměstkem MV ČSSR/ČSFR. Do srpna 1992 stál v čele Úřadu vlády ČSFR.
- 87 Postavení Komunistické strany Československa a jejích stranických orgánů se formálně právně změnilo 29. listopadu 1989, kdy Federální shromáždění ČSSR v ústavě zrušilo vedoucí postavení KSČ ve státě a marxismus-leninismus jako státní ideologii.
- 88 První svobodné volby se uskutečnily ve dnech 8.-9. června 1990.
- 89 K historické úloze Občanského fóra při a po pádu komunistického totalitního režimu viz KOUTSKÁ, Ivana - RIPKA, Vojtěch - ŽÁČEK, Pavel (eds.): *Občanské fórum, den první. Vznik OF v dokumentech a fotografiích*. ÚSTR, Praha 2009; SUK, Jiří: *Občanské fórum: listopad - prosinec 1989. Dokumenty*. ÚSD AV ČR - Doplněk, Praha - Brno 1998; SUK, Jiří: *Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křížovky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990)*. Prostor, Praha 2003; PŠEJA, Pavel: *Stranický systém České republiky: politické strany a jejich vývoj 1989-1998*. CDK, Brno 2005; BUREŠ, Jan: *Občanské fórum*. Aleš Čeněk, Plzeň 2007.
- 90 Srovnej např. ŠUTOVEC, Milan: *Semióza ako politikum alebo „pomlčková vojna“*; MIKLOŠKO, František: *Čas stretnutí. Reflexie o ponovembrovej dobe*. Kalligram, Bratislava 1996.
- 91 Pochopitelně jsou míněny: federální ministerstvo vnitra, federální ministerstvo národní obrany, federální ministerstvo zahraničních věcí, ministerstvo financí ČSSR a Státní plánovací komise.
- 92 Stranický průkaz Komunistické strany Československa.
- 93 Federální shromáždění ČSFR, Česká národní rada a Slovenská národní rada.
- 94 K problematice mezinárodního terorismu stručně ŽÁČEK, Pavel: *Jak mezi námi žili opravdoví teroristé? Reflex*, 2001, č. 49, s. 12-13.
- 95 Centrální kontrarozvědný útvar Státní bezpečnosti - II. správu SNB - nahradil 16. 2. 1990 Úřad FMV pro ochranu ústavy a demokracie, který se však ve specifické situaci jara 1990 kromě obranného zpravodajství věnoval reorganizaci a personální očiště vlastní aparátu.
- 96 Až dosud se 4. odbor II. správy SNB mj. podílel na tzv. kontrarozvědné ochraně vybraných útvarů Střední skupiny sovětských vojsk umístěných v ČSSR, pochopitelně ve spolupráci se Zvláštním odborem KGB v Milovicích. K tomu srovnej ŽÁČEK, Pavel: *KGB a 17. listopad 1989*, s. 155, 177-178, 184.
- 97 Ke zřízení Úřadu FMV pro ochranu ústavy a demokracie srovnej stručně CHURÁŇ, Milan a kol.: *Encyklopedie špionáže. Ze zákulisí tajných služeb, zejména Státní bezpečnosti*. Libri, Praha 2000, s. 372-373.
- 98 Rada obrany státu.